

نظام حقوقی شایسته حاکم بر تعطیلات در جمهوری اسلامی ایران

سید احمد حبیب نژاد^۱، استادیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، قم

فرزانه عبدالحمیدی، دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشگاه تهران، پردیس فارابی، قم

پذیرش نهایی: ۹۷/۲/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۶/۵/۱۸

چکیده

وضعیت فعلی تعطیلات به همراه چالش‌ها و مشکلات آن، بر جوانب مختلفی همچون اقتصاد، گردشگری، مسافرت، استراحت کارمندان، بهره‌وری، ساعات کار مفید و رضایت شغلی آنان اثراتی منفی بر جای می‌گذارد. لازمه حل مشکلات موجود، ایجاد تغییراتی در قوانین تعطیلات است که البته باید متغیرهای مؤثر بر تعطیلات لحاظ گردد تا نتایج مطلوبی در پی داشته باشد. اصول حقوقی همچون اصل تداوم و استمرار خدمات عمومی، اصل سازگاری و تطابق خدمات عمومی، اصل کرامت انسانی، اصل تناسب و اصل سرعت اصولی هستند که به یاری آن‌ها می‌توانیم امر ساماندهی تعطیلات در چارچوب نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران را بهتر و دقیق‌تر به مرحله اجرا برسانیم. در این مقاله با دقت نظر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و دیگر اسناد بالادستی و سایر قوانین، همچون قانون مدیریت خدمات کشوری، سعی بر استخراج مواد، اصول و مفاهیمی شده است که قانون‌گذار در مسیر تقنین تعطیلات، باید مد نظر قرار دهد و نظام حقوقی حاکم بر تعطیلات ترسیم شود تا در کنار آثار و نتایجی که دارد منتج به رونق بیشتر صنعت گردشگری، به عنوان یکی از منابع مهم، جایگزین نفت گردد و نزدیک شدن به تحقق سیاست‌های کلی نظام در بخش اقتصاد را نیز فراهم آورد.

کلیدواژه‌ها: تعطیلات، گردشگری، اصول حقوقی، قانون‌گذاری.

مقدمه

سامان‌دهی تعطیلات در سال‌های اخیر بحث و گفت‌وگوهای زیادی را به دنبال داشته است. در این خصوص کارشناسی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی انجام شده است تا بتوان در نهایت یک طرح جامع و همه‌جانبه را ارائه داد که پس از گذر از مرحله تصویب و قانونی شدن آن، یک قانون کارآمد و برآمده از واقعیت‌های جامعه باشد. مذاقه در بُعد حقوقی نظام تعطیلات و انجام کارشناسی حقوقی امری است که کمتر به آن پرداخته شده است و نیاز به این پژوهش را ضروری نشان می‌دهد. وجود سنجه حقوقی برای ساماندهی و مدیریت مناسب تعطیلات که ارتباط تنگاتنگی با حقوق و آزادی‌های شهروندان و ارائه خدمات عمومی به آن‌ها دارد و مصالح و منافع جمعی و ملی را نیز در بر می‌گیرد، فقدان اساسی است که سعی شده است در این پژوهش تأمین شود.

لزوم تأمین خدمات عمومی در زندگی اجتماعی منجر به تأسیس نظریه خدمات عمومی شده است تا جایی که امروزه میزان و چگونگی برآورده کردن نیازهای همگانی نشان از شایستگی بقای دولت دارد و حتی برخی اعتقاد دارند که مشروعیت دولت از میزان خدماتی که انجام می‌دهد نشأت می‌گیرد. البته صرف توجه به خدمات ارائه شده از سوی دولت کافی نیست؛ بلکه چگونگی اجرای این خدمات هم نقش مهمی دارد. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دولت خود را موظف به تأمین خدمات عمومی همچون آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان، تأمین اجتماعی، خدمات بهداشتی، درمانی و بیمه، تأمین نیازهای اساسی از قبیل خوراک، پوشاک و مسکن و... کرده است (اصول ۳، ۲۹، ۳۰، ۳۱ و ۴۰ قانون اساسی ج. ا. ا). تعهد به برآورده ساختن نیازهای اساسی و همگانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حاکی از آن است که فلسفه وجودی دولت در حقوق اداری ایران، نظریه خدمات عمومی است. خدمات عمومی به دلیل اهمیت زیادی که در زندگی اجتماعی دارند تابع اصولی هستند و چگونگی اجرای آنها منوط به رعایت برخی اصول حقوقی است. به قاعده کردن نظام تعطیلات و برنامه‌ریزی در خصوص روزهای کاری ارتباط مستقیمی با ارائه خدمات از سوی دولت دارد، به همین دلیل هرگونه تصمیم‌گیری و تغییر در وضعیت تعطیلات می‌بایست در چارچوب نظام حقوقی قرار گیرد و از ظرفیت‌های تقنینی برای اصلاح آن

استفاده شود. طراحی چنین الگویی نیازمند آن است که اصول حاکم بر خدمات عمومی و به طور خاص اصول حقوق اداری مورد توجه و بررسی قرار گیرند.

تعریف موضوع

تصویب قوانین و مقررات در هر جامعه‌ای با هدف نظم بخشیدن به روابط موجود و تأمین نیازهای عمومی، متأثر از شرایط فرهنگی و تاریخی آن جامعه است. موضوع تعطیلات و قوانین و مقررات مربوط به آن نیز از این جرگه جدا نیست. بنابراین هرگونه برنامه‌ریزی و طراحی برای تغییر در نظام حقوقی حاکم بر تعطیلات نه تنها توجه به نیازها و شرایط داخلی را طلب می‌کند بلکه تغییرات و نیازهای به‌روز شده جوامع دیگر در سطح بین‌المللی نیز در این راستا باید مورد توجه قرار گیرد. وضعیت فعلی نظام تعطیلات ما دچار آسیب‌هایی است که محدود به حوزه قانون‌گذاری نمی‌شود؛ اما به نظر می‌رسد بهترین راه برای حل مشکلات آن، تجدید نظر در قوانین و مقررات مرتبط است. تعطیلات و نظام حقوقی حاکم بر آن موضوعی است که بسیاری از عرصه‌های زندگی فردی و جمعی را تحت تأثیر قرار داده و ضرورت دقت نظر و جامع‌نگری را در آن افزایش می‌دهد. یکی از مواردی که به شدت از این نظام تأثیر می‌پذیرد صنعت گردشگری است؛ چراکه یکی از پیش‌نیازهای تحول و رشد این صنعت وجود تعطیلات مناسب است تا امکان برنامه‌ریزی برای گردشگران و فرصت سفر در طول سال برای آنان فراهم باشد. همچنین هماهنگی و یکسان بودن تعطیلات بین کشورها سهم بسزایی در رونق گردشگری بین‌المللی دارد. در جدول ۱ شاهد عدم هماهنگی تعطیلات و حالت منحصر به فرد تعطیلات آخر هفته در ایران در مقایسه با سایر کشورها هستیم.

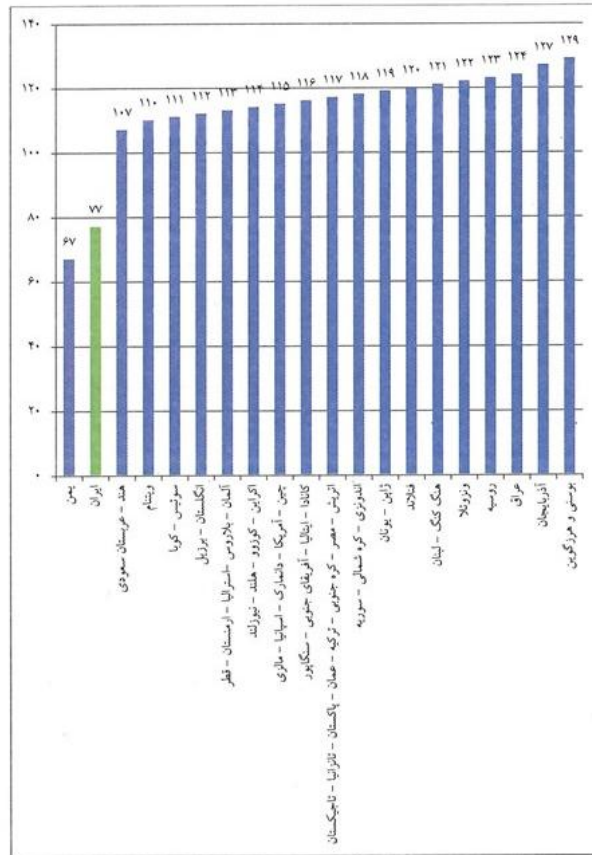
جدول ۱. تعطیلات آخر هفته در برخی کشورهای جهان

شنبه و یکشنبه	جمعه و شنبه	پنجشنبه و جمعه	نیم پنجشنبه و جمعه
پاکستان	عراق	کویت	ایران
ترکیه	عربستان	بحرین	
مالزی	سوریه	عمان	
سایر کشورها	قطر (از ۲۰۰۳)	مصر	
	امارات (از ۲۰۰۶)		
	اندونزی		
	اردن		

منبع: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹، ص ۲۴

نکته دیگری که در مورد نظام فعلی تعطیلات باید بیان شود این است که بر خلاف تصور ظاهری تعداد کل تعطیلات در ایران نسبت به میانگین جهانی کم است. در واقع هرچند با شمارش تعداد تعطیلات به یک عدد بیش از حد استاندارد می‌رسیم، اما باید به این نکته دقت داشته باشیم که در عمل بسیاری از این تعطیلات با هم ادغام می‌شوند (به دلیل چرخشی بودن تعطیلات مذهبی و ترکیب دو تقویم شمسی و قمری با یکدیگر) و در نتیجه از تعداد تعطیلات کاسته می‌شود. شاهد این ادعا نمودار ۱ است:

نمودار ۱. مقایسه تعداد کل تعطیلات ایران و برخی کشورهای جهان

منبع: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹: ص ۳۶

علاوه بر مشکل کم بودن تعطیلات در ایران، مشکل دیگری که به این وضعیت نامطلوب دامن می‌زند عدم توزیع مناسب این تعطیلات است. در حال حاضر عدم پراکنش روزهای تعطیل، تراکم مسافرت‌ها را به دنبال دارد در حالی که جمع شدن تعطیلات و به تبع آن مسافرت‌ها، در نیمه اول سال نمی‌تواند آنچنان که باید به رشد و توسعه گردشگری کمک کند. تمرکز تعطیلات در یک بازه زمانی کوتاه‌مدت باعث افزایش مسافرت و در نهایت افزایش حوادث جاده‌ای می‌شود. همچنین این افزایش تقاضا برای مسافرت در تعطیلات فشرده نیمه اول سال امکان تأمین خدمات گردشگری

مناسب را کاهش می‌دهد. توزیع تعطیلات در طول سال می‌تواند سفرهای پراکنده و منطقی را در سطح کشور رقم بزند و از تورم سفرها در یک بازه زمانی کوتاه مدت بکاهد. در حال حاضر تراکم مسافرت‌ها در ایام نوروز و اواخر تابستان است و زمستان فصلی کم‌سفر است. این در حالی است که کشور ما با وجود مناطق گرمسیری ظرفیت سفر در این فصل از سال را نیز دارد و توزیع منطقی تعطیلات می‌تواند امکان تعطیلات زمستانی و مسافرت در این ایام را فراهم آورد و به گستره جغرافیایی سفرها تنوع دهد.

در این پژوهش سعی شده است که متغیرهای مؤثر بر تعطیلات ذکر شده، آسیب‌ها و ضعف‌های کنونی مطرح شود و در نهایت از نگاه حقوقی مورد رصد قرار گیرد و لزوم سامان‌دهی تعطیلات و نظام حقوقی حاکم بر آن در نظام جمهوری اسلامی ایران، با تکیه بر اصول حقوقی مورد توجه قرار گیرد تا ضعف‌ها و کاستی‌های موجود به خصوص در حوزه گردشگری، که از منابع مهم اقتصادی محسوب می‌شود، جبران گردد.

ضرورت پژوهش

وضعیت کنونی تعطیلات و روزهای کاری رسمی هفته جهت ارائه خدمات و تأمین نیازهای همگانی مشکلات و آسیب‌هایی را با خود به دنبال داشته است و از آنجا که هدف خدمات عمومی تأمین نیازهای شهروندان است، این امر به طور مستقیمی با حقوق و آزادی‌های آنان در ارتباط است. بنابراین هرگونه ضعف و خلل در چگونگی ارائه این خدمات می‌تواند تأثیرات مخربی بر حقوق شهروندان داشته باشد. هرگونه قدم مثبتی در راستای تغییر و تحول نحوه برآورده کردن نیازهای همگانی و ارائه خدمات عمومی می‌تواند آثار مهمی همچون رضایت شهروندان از دولت، رعایت کرامت انسانی آن‌ها، شایستگی و اقتدار دولت، توسعه و پیشرفت کشور را در بر داشته باشد و از بار هزینه‌ها و خسارات مادی و معنوی حاصل از عدم توزیع مناسب تعطیلات در کشور بکاهد. یکی از موانع یازده‌گانه کسب‌وکار در کشور، که از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس مطرح شده است، بحث تعطیلات زیاد و پی‌درپی است. توزیع نامناسب تعطیلات خسارت‌های مادی و معنوی زیادی به جامعه وارد کرده و یکی از این محل‌های آسیب، صنعت گردشگری کشور است.

لازمه تضمین اجرای دقیق یک تصمیم و به همراه داشتن آثار و نتایج مفید برای جامعه و شهروندان آن است که جوانب گوناگون تصمیم مورد توجه قرار گیرد. در خصوص ساماندهی تعطیلات که در سال‌های اخیر مطرح شده است ذکر این نکته لازم است که این مهم علاوه بر نیاز به انجام کارشناسی‌های اقتصادی و اجتماعی، مسلماً محتاج بررسی حقوقی نیز هست. در اینجا برآنیم تا اصول حقوقی مرتبط با نظام تعطیلات در کشور را مورد شناسایی قرار دهیم و همچنین تعطیلات در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چه جایگاهی دارد و اصولی که در قانون اساسی به این موضوع به طور مستقیم و غیر مستقیم ارتباط می‌یابند را مورد استناد قرار دهیم.

پیشینه تحقیق

در ارتباط با موضوع تعطیلات و ساماندهی آن، گزارش‌هایی به مرکز پژوهش‌های مجلس با عناوین «طرح ساماندهی تعطیلات»، «بررسی تعطیلات رسمی در ایران و ارائه راهکارهای قانونی جهت ساماندهی آن» و «طرح اصلاح لایحه قانونی تعیین تعطیلات رسمی کشور مصوب ۱۳۹۵» و پیش‌نویس‌های جایگزین ارائه شده که در این پژوهش نیز از آن‌ها استفاده شده است. این گزارش‌ها به موضوع تعطیلات نگاهی همه‌جانبه داشته‌اند و سعی شده مؤلفه‌ها و متغیرهای مؤثر بر آن بررسی شود؛ اما این موضوع پیش از این در چارچوب حقوقی و از زوایه دید اصول حقوقی در قالب یک پژوهش مورد مذاقه قرار نگرفته است.

سؤالات تحقیق

- آیا نظام حقوقی حاکم بر تعطیلات در کشور ما با انتظارات عمومی و واقعیت‌های زندگی کنونی مطابقت دارد؟ آیا نظام حقوقی فعلی توانایی برآورده ساختن نیازهای گردشگری و امکان توسعه بخشیدن به آن را دارا است؟
- سامان‌دهی تعطیلات و تغییر در وضعیت فعلی نیازمند توجه به چه عواملی است؟
- برای سامان‌دهی تعطیلات باید کدام اصول و مفاهیم حقوقی را مد نظر قرار دهیم؟

روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و با بهره‌گیری از منابع و کتب فارسی و گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی است و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی همراه با ارجاع به آمارهای موجود در گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس و با استناد به قوانین و مقررات است.

دلایل ضرورت تغییر نظام تعطیلات کشور

یکی از مهم‌ترین دلایلی که برای تغییر در وضعیت کنونی تعطیلات مطرح شده است، آسیب‌های اقتصادی است که از عدم توزیع مناسب تعطیلات ناشی می‌شود. در حال حاضر تعطیلات کشور عموماً با تعطیلات کشورهای طرف تجاری ایران مطابقت ندارد و این عدم تطابق عملاً پتانسیل ارتباط تجاری میان ایران و دیگر کشورها را کاسته است. فعالیت در معاملات تجاری و کسب و کار اقتصادی، آن هم در سطح بین‌المللی اهمیتی غیرقابل انکار دارد و این در حالی است که در قانون اساسی نیز «پیریزی اقتصاد صحیح» جزء اهداف و ارزش‌های جمهوری اسلامی بیان شده است و دولت موظف است تمامی امکانات خویش را در جهت نیل به این هدف به کار گیرد. بنابراین توزیع درست، مناسب و منطقی تعطیلات، به گونه‌ای که هماهنگی آن با روزهای تعطیل سایر کشورهای منطقه و دنیا حفظ شود، امری ضروری و غیرقابل اجتناب به نظر می‌رسد و سامان‌دهی تعطیلات باید در راستای افزایش هم‌گرایی و هم‌سویی روند کاری داخل و خارج از کشور باشد.

در این زمینه گزارش‌های بانک جهانی در خصوص برخی از کشورها قابل توجه است، در این گزارش‌ها بانک جهانی اعلام کرده است که تنها داشتن سه روز کاری مشترک با دیگر کشورها باعث از بین رفتن فرصت‌های بازرگانی و تجاری می‌شود.^۱

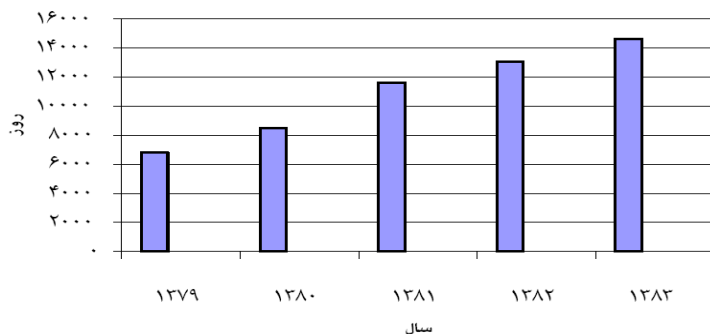

۱- بانک جهانی در گزارشی در مورد روابط تجاری و روزهای کاری عربستان اعلام کرده بود اینکه فعالان اقتصادی در عربستان فقط سه روزی کاری مشترک با کشورهای غربی دارند، باعث از دست رفتن فرصت‌های تجاری و بازرگانی زیادی برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌داران عربستانی شده است. از همین رو، مسئولان عربستان تصمیم گرفتند روزهای تعطیل آخر هفته را به جمعه و شنبه تغییر دهند تا در این حالت روزهای کاری مشترک در این کشور با کشورهای غیر مسلمان به چهار روز برسد. هدف اصلی این تغییر و تحول، کمک به بازار مالی عربستان سعودی اعلام شده بود.

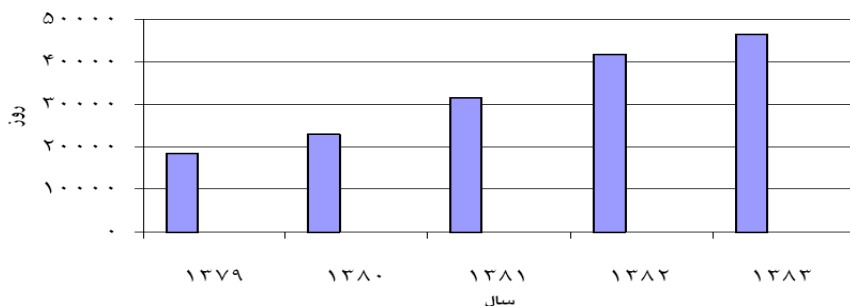
در سطح داخلی نیز تعطیلات رسمی هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم متعددی بر اقتصاد کشور تحمیل می‌کند که به دلیل نبود آمار قابل اتکا در خصوص هزینه‌های غیرمستقیم تعطیلات، نمی‌توان تحلیل درستی در این خصوص ارائه نمود. اما با استفاده از آمار مربوط به جبران خدمات کارکنان می‌توان به بررسی هزینه‌های مستقیم تعطیلات رسمی برای دولت و بنگاه‌های اقتصادی فعال در بخش غیردولتی پرداخت. برای نمونه نمودار ۲ به ما نشان می‌دهد که حدود ۲۰ درصد دستمزد پرداختی در اقتصاد کشور طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳، بابت روزهای تعطیل رسمی بوده و به ازای آن‌ها کار و تولیدی صورت نگرفته است. نمودار ۳ نیز حاکی از همین وضعیت، یعنی افزایش مستمر هزینه از سوی کارفرمایان در بنگاه‌های فعال بخش غیردولتی بابت تعطیلات رسمی کشور است.

نمودار ۲. هزینه دستمزد پرداختی به نیروی کار شاغل در بخش دولتی به ازای روزهای تعطیل

منبع: گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، کابلی‌زاده، ۱۳۸۴: ص ۶۱

نمودار ۳. هزینه دستمزد پرداختی به نیروی کار شاغل در بخش غیردولتی به ازای روزهای تعطیل

منبع: گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، کابلی‌زاده، ۱۳۸۴: ص ۶۳

اما مسائل و مشکلات اقتصادی تنها علت‌های مطرح شده برای تغییر و سامان‌دهی تعطیلات نیست؛ بلکه تنها یکی از علت‌هاست. توزیع و پراکندگی نامناسب تعطیلات و اثرات منفی آن بر روی مسائلی چون مسافرت و گردشگری، پایین بودن بهره‌وری و ساعت کار مفید (کلهر، ۱۳۹۰: ۶) و همچنین پدیده بین‌التعطیلی از دیگر علت‌هایی است که تغییر و سامان‌دهی تعطیلات در کشور را ایجاب می‌کند. واقعیت مسلمی که در مورد تعطیلات ایران طبق کارشناسی‌های انجام شده وجود دارد این است (کلهر، ۱۳۹۵: ۴) که اولاً تعداد کل تعطیلات در ایران نسبت به میانگین جهانی کم است؛ و دوماً علی‌رغم کم بودن تعداد تعطیلات (با احتساب تعطیلات رسمی و تعطیلات آخر هفته)، به دلیل پراکندگی نامتعارف آن موجب زیادنمایی در اذهان عمومی و افراد جامعه می‌شود (همان).

همچنین دو تقویمی بودن ایران و اینکه تقویم قمری به صورت چرخشی است باعث می‌شود تعطیلات به صورت متوالی در ایام مختلف ایجاد شود و معضل بین‌التعطیلی پدید آید؛ به صورتی که گاهی به دلیل قرارگیری تعطیلات مذهبی در کنار سایر تعطیلات رسمی (ملی یا انقلابی)، چندین روز متوالی تعطیل و باعث از بین رفتن یک هفته و یا چند روز کاری می‌شود. نکته قابل توجه این است که آثار سوء و منفی تعطیلات ناشی از توزیع نامناسب آن است و نه تعداد آن.

پراکندگی نامتعارف تعطیلات و وجود مسأله بین‌التعطیلی که تصمیم‌گیری در مورد آن با هیأت دولت است، باعث می‌شود که قدرت تصمیم‌گیری برای برنامه‌ریزی تعطیلات توسط افراد و خانواده‌ها کاهش یابد و از نتایج این امر تراکم مسافرت‌ها در بعضی از ایام سال هست که خطر تصادفات را بالا می‌برد و از پراکندگی مسافرت و رونق گردشگری در دیگر ایام سال می‌کاهد.

براساس گزارش اتاق ایران و به گفته مسئولان مربوطه، خسارت تصادفات جاده‌ای در ایام تعطیلات عید نوروز حدود ۶ درصد درآمد ناخالص ملی معادل ۲۰ هزار میلیارد تومان برآورد می‌شود.

همچنین تعداد تعطیلات رسمی در نگاه اول زیاد است که باید گفت به علت متقارن بودن تعطیلات رسمی با روزهای پنجشنبه و جمعه تعداد تعطیلات رسمی کمتر از آنچه به نظر می‌آید، هست (همان):

ص ۲۷ و ۲۸)^۱. ساماندهی تعطیلات در این چند سال اخیر بارها مطرح شده است اما تمامی پیشنهادات یا به مسأله تک بعدی نگاه کرده و تمام متغیرهای مؤثر بر تعطیلات را لحاظ نکرده‌اند و یا چندان برای حل معضلات موجود در تعطیلات راهگشا نبوده‌اند. طرح پیشنهادی نباید یک بعدی باشد به گونه‌ای که یک رویکرد مثلاً رویکرد اقتصادی بر دیگر ابعاد غلبه پیدا کند و به سایر عوامل توجهی نشود چرا که صرف توجه به کاهش هزینه‌های کشور نمی‌تواند به تنهایی دلیلی برای تغییر در وضعیت کنونی تعطیلات باشد.

همچنین طرح مدنظر باید به دنبال چاره‌جویی برای پراکندگی تعطیلات باشد و نه صرف کاهش یا افزایش آن، به عبارت دیگر معضل اساسی کنونی در خصوص تعطیلات عدم توزیع مناسب آن است و نه تعداد تعطیلات در طول سال. بهتر است که این مهم از طریق جابجا نمودن برخی روزهای تعطیلات به انجام برسد.

نکته دیگر اینکه هرگونه تغییری در وضعیت تعطیلات باید با لحاظ متغیرهای مؤثر بر آن باشد. تعداد تعطیلات و توزیع نامناسب آن، مسأله مسافرت، مسأله آموزش، خدمات مالی و بهداشتی، نظام اداری، وقوع جرم، مبادلات و رشد اقتصادی، اعیاد ملی و مذهبی از عوامل مؤثری هستند که در ساماندهی تعطیلات باید در نظر گرفته شوند (کلهر، ۱۳۹۵: ۱۱).

هم‌چنین ساماندهی تعطیلات نیازمند تجمیع قوانین موجود و ایجاد یک قانون واحد است که معضلات و مشکلات فعلی را حل بنماید. وجود قوانین متعدد برای تعیین روزهای تعطیل در کشور یکی دیگر از چالش‌های موجود در این زمینه است که امید است با ساماندهی تغییرات در تصویب قانون واحد تعطیلات نیز قدم برداشته شود.

۱- با احتساب متقارن بودن تعطیلات رسمی با روزهای پنجشنبه و جمعه، تعداد روزهای تعطیل رسمی در ایران از ۲۵ روز به طور میانگین به ۲۰/۵ روز در سال می‌رسد که حتی در برخی سال‌های گذشته به ۱۸ روز نیز رسیده است. گفتنی است کشور روسیه ۱۹ روز، ژاپن ۱۸ روز و اتریش و کانادا و چین هر کدام ۱۷ روز دارای تعطیلات رسمی هستند.

جدول ۲. قوانین مرتبط با تعیین تعطیلات رسمی در ایران

دوره زمانی	نهادهای تصمیم‌گیر	تعداد تعطیلات	فاصله زمانی تغییر تعطیلات	تاریخ تصویب
دوره اول	هیئت دولت	۵ روز برای کارگران	-	۱۳۵۷/۱۲/۲۸
	هیئت دولت	۶ روز برای کارگران	۴ ماه	۱۳۵۸/۴/۱۶
	شورای انقلاب	۲۲	۶ ماه	۱۳۵۸/۱۰/۲
دوره دوم	شورای انقلاب	۲۳	۱۰ ماه	۱۳۵۹/۸/۴
	مجلس شورای اسلامی	۲۳	۹ سال	۱۳۶۸/۸/۱۴
	مجلس شورای اسلامی	۲۴	۱۰ سال	۱۳۷۸/۵/۲۵
	مجلس شورای اسلامی	۲۵	۳ ماه	۱۳۷۸/۸/۱۸
جمع	-	۲۵	-	-

منبع: کلهر، ۱۳۹۰: ص ۱۹

اصول حقوقی ناظر بر نظام حقوقی تعطیلات

همانطور که پیش از این آمد چالش‌ها و مسائل موجود در خصوص تعطیلات و آثار منفی و سوء ناشی از عدم توزیع مناسب آن، انجام کارشناسی‌های متعددی را لازم کرده است تا قبل از هر گونه تغییر در وضعیت فعلی تمام جوانب آن به دقت بررسی شود. این پژوهش نیز به سهم خود از نگاه حقوقی به این مسأله نگاه کرده و به دنبال تبیین نحوه تغییر در وضعیت تعطیلات با توجه به اصول حقوقی، قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام و دیگر قوانین است.

۱- اصل قانونی بودن

اصل حاکمیت قانون مبنای تشکیل، اقدام و فعالیت اداره می‌باشد. طبق این اصل حوزه‌ی عملکرد مقامات اداری مشخص می‌شود و اداره باید در چارچوب اختیاراتش عمل نماید. اقتضای حاکمیت قانون آن است که رفتار و تصمیمات دستگاه‌های حکومتی و مأمورین آن‌ها در یک قالب و چارچوب از پیش تعیین شده تحت عنوان قانون صورت گیرد و اداره امور جامعه و دستگاه‌های دولتی تابع امیال شخصی و خواست شخصی مقامات نباشد (امامی و استوار سنگری، ۱۳۹۰: ۱۳۰). به بیان دیگر، هدف غایی این اصل آن است که مقامات و اشخاص تابع قواعد عمومی و کلی غیرفردی و مستمر بوده و قانون تنظیم‌کننده‌ی روابط افراد با یکدیگر و دولت باشد. به عبارت دیگر قانون و

قانون مداری باید به عنوان فنون سازماندهی عقلانی قدرت و تنظیم روابط آن با شهروندان به کار رود (گرچی، ۱۳۹۰: ۲۱۸).

اصل قانونی بودن به دلیل مشخص کردن حد و مرزهای صلاحیت‌های مقامات عمومی با اصل تفکیک قوا ارتباط می‌یابد و به ما در تشخیص وظایف هر یک از سه قوه نظام یاری می‌رساند. در خصوص خدمات عمومی، برابر اصول قانون اساسی، ایجاد خدمات عمومی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است که می‌تواند به پیشنهاد دولت یا طرح نمایندگان باشد. علت اینکه قانون اساسی ایجاد این خدمات را موکول به تصویب مجلس کرده، آن است که این امر در واقع تجاوز به بخش خصوصی و در نتیجه محدود ساختن آزادی‌های فردی به ویژه آزادی بازرگانی، صنعت و کار است (عباسی، ۱۳۸۹: ۱۵۸-۱۵۷).

با استحضار به این نکته که موضوع تعطیلات و ساماندهی آن ارتباط تنگاتنگی با ارائه خدمات عمومی دارد و هرگونه تغییر در آن ارتباط مستقیمی با حقوق و آزادی‌های شهروندان پیدا می‌کند؛ هم‌چنین با استناد به اصل قانونی بودن و اینکه حوزه‌ی وظایفی هر یک از قوا مشخص شده است، ساماندهی تعطیلات را باید یک امر تقنینی محسوب کنیم و نه اجرایی. در این رابطه دو صورت پیشنهادی ارائه شده است (کلهر، ۱۳۹۵: ۱۶-۱۲)؛ یکی با رویکرد تعیین مصادیق تعطیلات از سوی قوه مقننه و لحاظ متغیرهای دخیل در تعطیلات به گونه‌ای که مشکلات و معضلات فعلی آن مرتفع شود و دیگری با رویکرد تعیین مصادیق از سوی قوه مجریه، به این صورت که قوه مقننه چارچوب کلی و قواعد و ضوابط مورد نظر خود را در قالب قانون بیان می‌کند و دولت در آن چارچوب اجازه پیدا می‌کند تا روزهای تعطیل را به گونه‌ای تعیین نماید که مسأله تعطیلات در کشور حل شود.

۲- اصل تداوم و استمرار خدمات عمومی

یکی از اصول حقوقی که با تعطیلات و البته خدمات عمومی گره می‌خورد، اصل تداوم و استمرار خدمات عمومی است که در حقوق اداری جایگاه پر اهمیتی دارد. بر اساس اصل تداوم یا استمرار خدمات عمومی، خدمات عمومی به جهت لزوم و ضرورت پاسخگویی مداوم به نیازهای عمومی تعطیل‌بردار نیست، این اصل تکلیفی را بر مقامات عمومی و اداری بار می‌نماید که به موجب آن تداوم خدمات اداری باید به نحو مناسبی تضمین گردد (هداوند و مشهدی، ۱۳۸۹: ۲۰۱). این اصل

در خصوص موضوعاتی چون امنیت، خدمات بهداشتی و درمانی و ... از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

در بیان ویژگی‌ها و نحوه‌ی اجرای اصل تداوم خدمات عمومی گفته شده است که خدمات باید به شکل مداوم و بی‌وقفه ارائه گردند؛ زیرا این امور و فعالیت‌ها مربوط به عموم جامعه و نیازهای روزمره‌ی مردم است. برای نمونه بیمارستان‌ها نمی‌توانند از پذیرش بیمار در ساعاتی مانند شب خودداری کنند، زیرا این گونه خدمات بایستی به شکل مستمر ارائه گردند. هرگونه قطع و وقفه در خدمات عمومی در زندگی مردم موجب ایجاد اضطراب و برهم خوردن آرامش آن‌ها می‌شود (عباسی، ۱۳۸۸: ۱۷۱).

آثار و نتایج اجرای اصل تداوم خدمات عمومی را می‌توان به این شرح بیان نمود:
نقض این اصل در حقوق اداری ضمان‌آور است و ارائه نکردن خدمات عمومی توسط اداره مربوط تخلف محسوب می‌شود و می‌توان علیه مقامات آن دستگاه به علت ترک فعل و عدم انجام وظیفه و تکلیف قانونی اقامه دعوی کرد (همان، ۱۷۲).

مستخدمین دستگاه‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی از نقطه نظر انجام خدمات و زمان حضور در محل کار تابع الزامات و محدودیت‌های خاص هستند، مثلاً تمام کارکنان یک دستگاه نمی‌توانند در یک زمان به مرخصی بروند به گونه‌ای که اداره‌ی امور آن دستگاه تعطیل شود.

اصل تداوم خدمات عمومی به صراحت در قانون اساسی نیامده است ولی به نظر می‌رسد که از مفهوم برخی اصول، می‌توان این اصل را استنباط نمود (اصول ۶۳، ۶۸، ۱۱۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲ و ۱۳۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران). در این اصول مقامات حکومتی موظف شده‌اند که با تشریفات خاصی مسئولیت‌های خود را انجام دهند و به صورت مداوم و مستمر به انجام وظیفه بپردازند، از این رو استعفا و ترک خدمت این مقامات بدون طی تشریفات مقرر در قانون اساسی امکان‌پذیر نیست (امامی و استوار سنگری، ۱۳۸۹: ۱۷۲).

اصل تداوم خدمات عمومی قواعد متنوع و گوناگونی را در برمی‌گیرد، اما مهم این است که اصل مذکور باید با اصول دیگری مانند حق اعتصاب مأموران سازگاری پیدا کند مثل حق بر استراحت و هم چنین با اهداف دولت، مثل کمک به تعالی و رشد شهروندان به مثابه یک انسان. پس وضع و

ساماندهی تعطیلات نیز باید به گونه‌ای باشد که به این مهم لطمه‌ای وارد نشود و در عین حال که به صورت پراکنده و منظمی برقرار می‌شوند تا ارائه‌دهندگان خدمات عمومی دچار تنزل توان و خستگی مفرط ناشی از کار مداوم نشوند، به طور همزمان نیز باید به تأمین نیاز شهروندان و دریافت‌کنندگان خدمات عمومی توجه شود. به عبارت دیگر رابطه‌ای دوسویه وجود دارد که هیچ سمت آن نباید از توجه غافل بماند.

توجه یک طرفه و یک سویه به این امر بدین معنی که اصل استمرار و تداوم خدمات عمومی را چنان تعبیر کنیم که تعطیلات و استراحت ارائه‌دهندگان خدمات عمومی در آن جایگاهی نداشته باشد، منجر به این خواهد شد که خود اصل نادیده گرفته شود و کیفیت استمرار و تداوم خدمات عمومی به سطوح پایین کشیده شود چرا که وجود استراحت و تجدید قوا نیاز مبرمی است که در جهت تقویت اصل استمرار و خدمات عمومی می‌بایست مورد عنایت قرار گیرد. رعایت و توجه لازم به این اصل محتاج این است که یک برنامه‌ریزی دقیق برای تعطیلات طراحی و پیاده شود.

۳- اصل سازگاری و انطباق خدمات عمومی

اصل سازگاری یا انطباق خدمات عمومی، اصل دیگری است که در ارتباط با موضوع بحث ما هست و این اصل ادامه منطقی اصل تداوم خدمات عمومی است. روزآمدی و سازگار شدن خدمات عمومی با شرایط جدید، هم به نفع اداره و دولت است و هم منافع استفاده‌کنندگان از خدمات عمومی را بهتر تأمین می‌کند (گرجی، ۱۳۸۸: ۲۲۶). طبق این اصل زندگی اجتماعی همواره در حال تغییر و تحول است و منافع عمومی ایجاب می‌کند که سازمان‌های اداری و عمومی پیوسته خود را با آن مقتضیات تطبیق دهند (طباطبایی مؤتمنی، ۱۳۸۵: ۲۳۸). نتیجه چنین اصلی در ارائه خدمات عمومی نخست این خواهد بود که اداره، موظف و مکلف به انطباق و سازگاری است و دوم اینکه دستگاه اداری باید بتواند هر لحظه که اراده کند، با توجه به مقتضیات زمان تصمیمات جدیدی را اتخاذ کند (موسی‌زاده، ۱۳۸۸: ۵۶).

اصل سازگاری در هیچ یک از اصول قانون اساسی به صراحت بیان نشده است؛ اما شاید بتوان از مفهوم برخی از اصول این اصل را استنباط کرد. مفاهیم فوق عبارتند از: استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته (بند ۶ اصل ۲)، تکلیف دولت در رابطه با اشتغال برای افراد با توجه به نیازهای

جامعه (اصل ۲۸)، رعایت ضرورت حاکم در برنامه‌ریزی‌های عمومی اقتصادی کشور در هر یک از مراحل رشد (بند ۲ اصل ۴۳)، افزایش تولیدات کشاورزی و دامی و صنعتی تأمین‌کننده نیازهای عمومی (بند ۹ اصل ۴۳)، استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج کشور (بند ۷ اصل ۴۳)، اداره امور محل هر یک از واحدهای محلی توسط شوراهای محلی با توجه به مقتضیات محلی (اصل ۱۰۰).

هرچند به ظاهر، عناوین فوق در اصول قانون اساسی ارتباط چندانی با اصل سازگاری خدمات عمومی ندارند؛ ولی اگر مفهوم اصل سازگاری را تناسب خدمات عمومی با نیازها و مقتضیات و انطباق آن با تغییرات نیازهای همگانی و متناسب با تکنولوژی و مقتضیات روز بدانیم (امامی و استوار سنگری، ۱۳۸۸: ۴۰)، استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی‌های عمومی اقتصادی در هر یک از مراحل رشد کشور، می‌تواند به نوعی این سازگاری و انطباق را در راستای ارائه خدمات عمومی توجیه نماید.

در بسیاری قوانین اهداف اقتصادی مدنظر قانون‌گذار به گونه‌ای ترسیم و تنظیم شده است که پیش نیاز آن تغییر در بسیاری قوانین از جمله قوانین مربوط به تعطیلات است. به عنوان مثال در بند الف ماده‌ی ۲۲ قانون برنامه توسعه پنج‌ساله ششم (قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، ۱۳۹۶) دولت مکلف به اقدام قانونی در جهت اصلاح قوانین، مقررات و رویه‌ها است به گونه‌ای که محیط کسب‌وکار را امن، سالم، سهل و شفاف سازد تا در پایان سال چهارم اجرای قانون برنامه، رتبه ایران در شاخص رقابت‌پذیری بین‌المللی ارتقا پیدا کند. تغییر در وضعیت تعطیلات و افزایش روزهای کاری مشترک با سایر کشورها یکی از همین اقدامات است که راه رسیدن به این هدف را فراهم می‌سازد.

هم‌چنین در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی رهبر^۱، به «تأمین شرایط و فعال‌سازی امکانات»، «به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی» اشاره شده است که به طور مسلم با صنعت گردشگری ارتباط مستقیم پیدا می‌کند به این

۱. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۲۹ از سوی مقام رهبری ابلاغ شده است.

صورت که با افزایش فعالیت‌های اقتصادی، شهروندان ایرانی فرصت و امکان بیشتری برای گردش و تفریح پیدا می‌کنند و از سوی دیگر اگر امکانات و شرایط گردش در ایران از قابلیت خوبی برخوردار باشد، توان اقتصادی حاصل، در خود کشور به مصرف خواهید رسید. تسهیل چنین امری در ابتدا نیازمند وجود آن است که تعطیلات مناسبی وجود داشته باشد تا مسافران داخلی به سهم خود امکان کمک به رونق گردشگری را داشته باشند. به علاوه «محور قراردادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور» یکی دیگر از مواردی است که در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مورد تأکید قرار گرفته است. همانطور که قبلاً اشاره کردیم ساماندهی تعطیلات توجه به مؤلفه‌های بسیاری را طلب می‌کند که گردشگری و توسعه و گسترش آن بدون شک یکی از مولفه‌های مهمی است که عنایت به آن نتایج ارزشمندی را به دنبال می‌آورد.^۱

هم‌راستا و هماهنگ بودن برنامه کاری کشور با روزهای کاری سایر کشورها جهت تبادلات بهتر اقتصادی یکی از همین ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور است که توجه به موضوع ساماندهی تعطیلات را طلب می‌کند. یکی شدن استانداردهای جهانی نیازی است که امروزه امکان کتمان آن وجود ندارد و چنین اقدامی به طور مطمئن ناشی از اعمال اصل تدبیر خواهد بود. این اصل یعنی در نظر داشتن ارزش‌ها و اصول کلی و همزمان توجه داشتن به ترتیبات و رویه‌های موجود (راسخ و میرمحمد صادقی، ۱۳۹۲: ۵۷ و ۶۷).

اعمال اصل تدبیر در این موضوع به این معنا هست که یکسان‌سازی تعطیلات و پیروی از استاندارد جهانی نه تنها عملی ضد ارزش‌های جامعه نیست بلکه در جهت تقویت آن است. ایجاد بستر مناسب جهت رشد و شکوفایی جامعه به طور اطمینان‌بخشی می‌تواند حافظ ارزش‌های والای جامعه نیز باشد. یک جامعه‌ی دینی توسعه‌یافته به مراتب جایگاهی بالاتر نسبت به جامعه‌ای دارد که بر اصول و موازین خاص خود بدون دلیل پافشاری می‌کند بدون آنکه سایر گزینه‌های معقول را به کار گیرد

---

۱. به نظر می‌رسد این مهم علاوه بر اصلاح و ساماندهی نظام تعطیلات، مستلزم تدوین سند ملی و سیاست‌های کلان گردشگری است.

و در فکر ایجاد یک تعادل بین ارزش‌ها و واقعیت باشد. اصل تدبیر به معنای بی‌توجه نبودن به امکانات و شرایط واقع هست. داشتن نگاهی خاص و جهان‌شمول به هنگام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی. خاص به دلیل توجه به ارزش‌ها، باورها و یا اهداف و جهان‌شمول به دلیل توجه به ساختار، رویه و واقعیات. رعایت وفاداری به هر دو طیف و نه تابع صرف یکی از آن دو، می‌تواند ما را در جهت رسیدن به یک نقطه تعادل و تناسب یاری کند. نتیجه‌ی کاربست چنین اصلی می‌تواند منجر به کارآمدی شود.

به هنگام وضع تعطیلات در یک کشور باید تمام زوایا در نظر گرفته شود. در حوزه داخلی باید به آنچه که مناسب فرهنگ جامعه ایرانی-اسلامی است توجه گردد به طوری که روزهای تعطیل چنان انتخاب گردند که امکان برگزاری مناسک مذهبی وجود داشته باشد. به عبارت دیگر نه تنها عقاید و باورهای دینی اکثریت جامعه‌ی شیعه ایران باید در تناسب با تعطیلات باشد بلکه احترام به سنن و باورهای دینی اقلیت نیز به همان اندازه مهم است. ایران جامعه‌ای متنوع است و اقلیت‌های مختلف با فرهنگ‌های متفاوت در کنار یکدیگر زیست می‌کنند، بنابراین این نکته همواره باید در تصمیم‌گیری‌های کلان مدنظر قرار گیرد. در اصول ۱۲، ۱۳ و ۱۴ قانون اساسی رعایت حقوق اقلیت‌ها و دیگر مذاهب اسلامی به رسمیت شناخته شده و احترام به آن‌ها مورد اشاره قرار گرفته است. پس قرارگیری روزهای تعطیل نباید چنان باشد که با به جا آوردن آیین دینی در تعارض باشد و نه چنان باشد که موجب توهین و بی‌احترامی به دیگر ادیان و مذاهب باشد.

۴- اصل تناسب

اصل دیگری که در اینجا به نظر می‌رسد در جهت ایجاد تعادل میان اهداف حقوق اداره (دولت) و منافع شهروندان کارساز است، اصل تناسب است. اداره یا به عبارت بهتر، مقامات اداری بایست ابزاری را به کار گیرند که کمترین آسیب را بر منافع افراد وارد آورد. اصل تناسب، ناظر بر ارتباط میان «اهداف عمل عمومی» و ابزار مورد استفاده برای دستیابی به آن اهداف است. در واقع اصل تناسب در موجزترین و قابل فهم‌ترین برداشت، مستلزم آن است که عمل یا اقدام اتخاذی با اهداف مورد نظر متناسب و سازگار باشد. مقامات عمومی و اداری بایستی یک تعادل منطقی میان اهداف عمومی و خصوصی برقرار سازند. اصل تناسب ابزار کلیدی حقوق اداری مدرن است برای تضمین

عقلانیت هدفمند اعمال عمومی (زارعی و مرادی برلیان، ۱۳۹۳: ۱۴۹). طراحی یک برنامه کاری و تعطیلات هفتگی و دوره‌ای و وضع قانون جدید در این خصوص نیازمند برقرار کردن یک رابطه‌ی منطقی و معقول میان هدف قانون‌گذار و منافع عموم و مصلحت جامعه است که اصل تناسب نیز خواستار رعایت همین توازن منطقی است. تأمین حقوق و آزادی‌های شهروندان به عنوان غایت عمل اداره می‌بایست در ساماندهی، چینش و توزیع تعطیلات هم مورد حمایت واقع شود و تناسب میان هدف و عمل در این حوزه نیز رعایت گردد.

۵- اصل پاسخ‌گویی

در ارتباط با ارائه خدمات عمومی اصل دیگری را نیز باید مدنظر قرار دهیم و آن اصل پاسخ‌گویی و یا اصل محدودیت زمانی در پاسخ‌گویی است. در حال حاضر به علت ناهماهنگی تعطیلات آخر هفته در کشور ما با دیگر کشورها، فرآیند برخی امور با مشکلاتی روبرو می‌شود و توالی تعطیلات (روز جمعه در ایران و روزهای شنبه و یکشنبه در کشورهای دیگر) منجر به ضرر و زیان‌هایی می‌شود که اصولی همچون اصل سرعت در پاسخ‌گویی با بی‌اعتنایی و کم توجهی روبرو شده است. مفهوم سرعت در حقوق اداری در اصل «سرعت در پاسخ‌گویی» یا «ممنوعیت تأخیر» تجلی یافته است. این اصل یکی از معیارهای کارآمدی اداره و از اصول اداره خوب است. بدین جهت این اصل تکلیفی را بر مقامات عمومی بار می‌نماید که پاسخ‌گویی در مدت زمانی معقول از لوازم آن است. براین اساس مقام عمومی باید اولاً قلمرو زمانی مورد نظر مقنن را در رسیدگی‌های اداری رعایت نماید. ثانیاً هرگونه تقصیر در این زمینه به نفع اشخاص تفسیر و اداره در این خصوص مسئولیت خواهد داشت. بنابراین، رعایت این اصل توسط ادارات می‌تواند نقش بسزایی را در تضمین حقوق شهروندان و ارباب رجوع ایفا نماید (هداوند، ۱۳۹۰: ۱۸۸).

ماده ۳۶ قانون مدیریت خدمات کشوری^۱ نیز رعایت سرعت به عنوان یکی از وظایف کارکنان اداری را بدین شکل مورد توجه قرار داده است: «دستگاه‌های اجرایی موظفند فرآیندهای مورد عمل و

۱- ماده ۳۶ قانون مدیریت خدمات کشوری: «دستگاه‌های اجرایی موظفند فرآیندهای مورد عمل و روش‌های انجام کار خود را با هدف افزایش بهره‌وری نیروی انسانی و کارآمدی فعالیت‌ها نظیر سرعت، دقت، هزینه، کیفیت، سلامت و صحت امور و تأمین

روش‌های انجام کار خود را با هدف افزایش بهره‌وری نیروی انسانی و کارآمدی فعالیت‌ها نظیر سرعت، دقت، هزینه، کیفیت، سلامت و صحت امور و تأمین رضایت و کرامت ... مورد بازبینی و اصلاح قرار دهند»، همچنین ماده ۳۸ در تأیید این اصل عنوان می‌نماید: «به منظور تسریع و سهولت در ارائه‌ی خدمات به مردم، واحدهای خدمات رسانی الکترونیکی از طریق بخش دولتی و غیردولتی در مراکز شهرستان‌ها ایجاد می‌شود...»؛ ماده ۹۰ نیز به همین مفهوم اشاره کرده است^۱، بنابراین، اصل سرعت در پاسخ‌گویی مورد توجه تدوین‌کنندگان قانون مدیریت خدمات کشوری نیز بوده است که خود صحتی است بر ادعای نگاه دوباره بر قانون تعطیلات کشورمان تا با تغییرات و تحولاتی در آن روند سرعت و کارآمدی فعالیت‌ها و خدمات در کشور تقویت و اهداف مقنن محقق شود.

۶- اصل رشد محوری

اصل چهل و سوم یکی از اصول اقتصادی قانون اساسی است که بند سوم آن خواستار این مهم است که برنامه اقتصادی کشور به صورتی تنظیم گردد که شکل، محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد. از ملزومات چنین هدفی ساماندهی تعطیلات و روزهای کاری است به گونه‌ای که با برنامه‌ریزی صحیح از تضييع وقت جلوگیری به عمل آید و از سوی دیگر روحیه‌ی کار دوستی و کوشندگی در جامعه افزایش یابد. پراکندگی تعطیلات و عدم توزیع مناسب آن منجر به ناکارآمدی تعطیلات خواهد شد در حالی که برنامه‌ریزی درست می‌تواند آن را به یک فرصت بهتر برای بهره‌مندی از آن تبدیل نماید.^۲

رضایت و کرامت مردم و براساس دستورالعمل سازمان تهیه و به‌مورد اجرا گذارند و حداکثر هر سه سال یک بار این روش‌ها را مورد بازبینی و اصلاح قرار دهند.»

۱- ماده ۹۰ قانون مدیریت خدمات کشوری: «کارمندان دستگاه‌های اجرائی موظف می‌باشند که وظایف خود را با دقت، سرعت، صداقت، امانت، گشاده‌رویی، انصاف و تبعیت از قوانین و مقررات عمومی و اختصاصی دستگاه مربوطه انجام دهند و در مقابل عموم مراجعین به طور یکسان و دستگاه ذی‌ربط پاسخگو باشند.»

۲- قابل ذکر است که تعطیلات یک روزه عملاً تأثیر چندانی در افزایش کارایی نیروی کار در روزهای بازگشت از کار ندارد و از دیگر سو افزایش تعطیلات بیش از ۷۲ ساعت نیز چنین اثری را از دست خواهد داد.

در سیاست بهبود وضع گذران اوقات فراغت زنان و دختران مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی به اتخاذ و اجرای سیاست‌های مناسب و سنجیده جهت بارور کردن اوقات فراغت اشاره شده است.^۱

۷- خانواده‌محوری در قوانین

نظم بخشیدن به تعطیلات اثر مثبت دیگری را به بار خواهد آورد و آن کارآمدی تعطیلات برای خانواده‌ها است. فرصت فراغت علاوه بر اینکه برای هر فرد آثاری را به همراه دارد می‌تواند موجبات استحکام پایه‌های خانواده را نیز به دنبال داشته باشد. در اصل دهم قانون اساسی از خانواده به عنوان واحد بنیادی جامعه اسلامی یاد شده است که همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی باشد.^۲ در همین راستا و در جهت اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی سیاست‌های کلی «خانواده» از سوی رهبری و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام تصویب و ابلاغ شده است.^۳ و خانواده به عنوان واحد بنیادی و سنگ بنای جامعه اسلامی، کانون رشد و تعالی انسان و پشتوانه سلامت و بالندگی و اقتدار و اعتلای معنوی کشور و نظام معرفی شده است که سمت و سوی حرکت نظام و مقررات‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها در این زمینه باید در جهت ایجاد جامعه‌ای خانواده‌محور و تقویت و تحکیم آن باشد. بند دوم سیاست‌های کلی خانواده به محور قرار گرفتن خانواده در قوانین و مقررات، برنامه‌ها، سیاست‌های اجرایی و تمام نظامات آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی اشاره می‌کند. هم چنین بند پنجم آن بر ایجاد فرصت برای حضور مفید و مؤثر اعضای خانواده در کنار یکدیگر و استفاده مؤثر خانواده از اوقات فراغت به صورت جمعی در جهت تحکیم خانواده و ارتقاء سرمایه اجتماعی آن تأکید می‌کند. رعایت سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی از سوی رهبری، تغییر و ساماندهی تعطیلات در کشور را ایجاب می‌کند.

۱- مصوب جلسه ۵۱۳ مورخ ۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی

۲- اصل ۱۰ قانون اساسی ج. ا.؛ «از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.»

۳- سیاست‌های کلی خانواده در تاریخ ۱۳۹۵/۶/۱۳ ابلاغ شده است.

گذراندن وقت با خانواده خود نیازمند وجود زمان کافی و البته امکان برنامه‌ریزی و پیش‌بینی است که امر ساماندهی تعطیلات را بیش از پیش مهم جلوه می‌دهد. وجود تعطیلات کافی و به اندازه می‌تواند دستیابی به این هدف را هموارتر سازد. پراکنده ساختن مدبرانه‌ی تعطیلات به گونه‌ای محدود و مناسب در طول سال و مشخص بودن آن از قبل، می‌تواند امکان برنامه‌ریزی برای روزهای تعطیل را بالا ببرد و مسلماً در این حالت بیشتر به اهداف مذکور نزدیک خواهیم شد.

یکی از موانعی که در این زمینه به چشم می‌خورد وجود پدیده‌ی بین‌التعطیلین هست که امکان پیش‌بینی و برنامه‌ریزی را از شهروندان سلب می‌کند. سامان بخشیدن به تعطیلات و ایجاد تغییراتی مثبت در آن می‌تواند مانع از بروز چنین مسائل و مشکلاتی گردد و یک روز تعطیل بدون برنامه و هدر رفته را به یک روز تعطیل با برنامه و پربار تبدیل کند.

۸- اصل رضایت

رضایت شغلی یکی از عواملی است که بر زندگی شخصی و اجتماعی فرد تأثیر فراوان و بسزایی دارد و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در این زمینه که ساماندهی تعطیلات نیز جزء آن است، در جهت حفظ و ارتقای رضایت شغلی نقش مهمی را بر دوش می‌کشد چرا که موضوع حقوق عمومی توجه به ارضای نیازهای فردی است. در هر سازمان، نیروی انسانی مهمترین رکن تعالی و ترقی سازمان و عامل اساسی تحقق اهداف پیش‌بینی شده در آن مجموعه است. رضایت شغلی در تحقق اهداف سازمانی، سلامتی فردی و اجتماعی نقش ویژه‌ای ایفا می‌نماید.

سازمان جهانی کار در یکی از گزارش‌های خود با طرح مباحثی پیرامون لزوم کم کردن روزهای کاری هفته، با طرح پنج دلیل برای لزوم کاهش روزهای کاری هفته به چهار روز، اعلام کرده است که کار زیاد باعث بیماری‌های قلبی عروقی، اختلالات گوارشی و اسکلتی و همچنین از بین رفتن شادی و رضایت از زندگی می‌شود.

۹- اصل کرامت

مورد دیگری که ساماندهی تعطیلات را امری ضروری می‌سازد، توجه به کرامت انسانی کارکنان است. مسلماً وجود زمان کافی و مناسب جهت استراحت و تجدید قوای کارمند نیازی ضروری برای او محسوب می‌شود. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر همین نکته تأکید شده

است، چنانکه در بند ششم اصل اول قانون اساسی بیان شده است که نظام جمهوری اسلامی ایران نظامی است که بر پایه‌ی ایمان به کرامت و ارزش والای انسان بنا شده است. هم چنین در بند اول اصل سوم نیز به این مهم می‌پردازد که دولت جمهوری اسلامی ایران تمامی امکانات خویش را در جهت رشد فضایل اخلاقی به کار خواهد گرفت. علاوه بر قانون اساسی، ماده‌ی بیست و چهار اعلامیه‌ی حقوق بشر^۱ نیز در خصوص حق بر استراحت و در ماده‌ی سوم^۲ آن از حق بر زندگی کردن صحبت کرده است و محور اصلی خود را کرامت و حیثیت انسانی قرار داده است. بنابراین اصل کرامت، اصل دیگری است که تغییر در وضعیت کنونی تعطیلات را موجه نشان می‌دهد. قانون اساسی در اصل دوم یکی از مبانی نظام را کرامت و ارزش والای انسان معرفی می‌کند^۳ که ذکر آن همطراز اصول اعتقادی نظیر توحید و معاد نشان‌دهنده‌ی اهمیت بسیار بنیادین و اساسی آن است و اهمیت آن تا جایی است که آزادی و کرامت ابنای بشر، سرلوحه اهداف قانون اساسی محسوب گردیده است و حکایت از جایگاه رفیع کرامت و شرافت انسانی در نظام جمهوری اسلامی ایران دارد که در ادامه‌ی همین اصل راه‌های تأمین آن را نیز بیان می‌کند. یکی از این راه‌ها، استفاده از تجارب سایر جوامع^۴ در خصوص تعطیلات است که می‌تواند در امر ساماندهی آن بسیار راهگشا

۱- هراسانی سزاوار استراحت و اوقات فراغت، زمان محدود و قابل قبولی برای کار و مرخصی‌های دوره‌ای همراه با حقوق است.

۲- هر کس حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد.

۳- اصل ۲ قانون اساسی ج. ا. ا: «جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به: (۱) خدای یکتا (لا اله الا الله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او (۲) وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین (۳) معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا (۴) عدل خدا در خلقت و تشریح (۵) امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام (۶) کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسیولیت او در برابر خدا، که از راه: اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت معصومین سلام الله علیهم اجمعین؛ استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها؛ نفی هر گونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

۴- کشورهای اسلامی در کنفرانس ۲۰۰۸ ریاض روزهای جمعه و شنبه را به عنوان تعطیلات رسمی خود انتخاب کردند این درحالی است که در کشور ما روزهای پنجشنبه و جمعه جزو تعطیلات آخر هفته محسوب می‌شود لذا همین امر سبب شده اختلاف تعطیلات در ایران با سایر کشورها ۴ روز شود.

باشد و به کارگیری چنین تجاربی در جهت حفظ و پاسداشت کرامت انسانی نشان از سرسپردگی به قانون اساسی و مبانی اعتقادی آن خواهد داشت.

استفاده از تجارب دیگر کشورها می‌تواند راهنمای خوبی برای ساماندهی و تغییر در وضعیت کنونی تعطیلات در کشور ما باشد و در این رابطه می‌توانیم بند ششم اصل دوم قانون اساسی را مورد استناد قرار دهیم و از سیاست‌ها و برنامه‌های اعمال شده در دیگر کشورها برای نیل به اهداف خود بهره‌مند شویم.

در این رابطه اشاره به وضعیت تعطیلات در سایر کشورها بخصوص کشورهای مسلمان می‌تواند بسیار مفید باشد. کشورهای مسلمان (جمعیت غالب) ترکیه، مالزی روزهای شنبه و یکشنبه را به عنوان تعطیلات آخر هفته خود انتخاب کرده‌اند. کشورهای مسلمان عراق، عربستان، سوریه، قطر، امارات، اندونزی، اردن روزهای جمعه و شنبه را برگزیده‌اند (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹: ص ۲۴)^۱. این در حالی است که برخی کشورهای سنی^۲ مثل مالزی^۳ علی‌رغم برگزاری نماز جمعه و اهمیت به آن، روزهای تعطیل خود را به شنبه و یکشنبه تغییر داده و سیاستی را که برای انجام این فریضه‌ی الهی به کار بسته این است که در روز جمعه وقت مناسبی را به این امر اختصاص داده و کل روز را تعطیل نکرده است. مهمترین دلیلی که این کشورها را به اقدام تغییر قوانین تعطیلات خود وا داشته است، علت‌هایی از جنس اقتصادی و تجاری بوده است.

البته همیشه باید شرایط و ویژگی‌های مربوطه در این همسان‌سازی‌ها مورد عنایت قرار گیرد چرا که مهم‌تر از یک برنامه‌ی صحیح، اجرای درست و دقیق و لحاظ تمامی جوانب آن است تا انتظار ما از نتیجه هم به واقعیت نزدیک باشد. به عنوان نمونه برای برنامه‌ریزی روزهای کاری و مدیریت تعطیلات باید به میزان ساعات کاری و بهره‌وری حاصل از آن توجه نماییم. آمارها حاکی از پایین بودن میزان بهره‌وری نیروی کار در ایران است در صورتی که میزان ساعات کاری به نسبت متوسط جهانی زیاد است (به جدول ۳ نگاه کنید).

۱- نکته قابل توجه این است که کشورهای کویت، بحرین و عمان تعطیلات آخر هفته خود را به شنبه و یکشنبه تغییر داده‌اند.

۲- نماز جمعه نزد اهل سنت واجب عینی است و باید حتما در آن شرکت کنند.

جدول شماره ۳. ساعات کار هفتگی برخی کشورهای جهان و ایران

نام کشور	ساعات کار هفتگی	تعطیلات هفتگی	تعطیلات رسمی	تعطیلات محلی	روزهای کاری	روزهای تعطیل	سرانه کارمفید
انگلستان	۴۸	۲	۹	۵	۲۵۲	۱۱۳	۴۱
فرانسه	۳۵	۲	۱۱	۲	۲۵۰	۱۱۵	۳۹
آمریکا	۴۰	۲	۱۱	۳	۲۵۰	۱۱۵	۴۲
ژاپن	۴۰	۲	۱۵	۳	۲۴۶	۱۱۹	۴۲
آلمان	۴۰	۲	۹	۸	۲۵۲	۱۱۳	۴۰
ایران	۴۴	۱	۲۵	-	۲۸۸	۷۷	۱۵

منبع: گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، کلهر، ۱۳۹۰، ص ۶

بالا بودن ساعات و روزهای کاری خود باعث افزایش هزینه است و اگر این امر به طور همزمان همراه با بهره‌وری پایین باشد به معنی ضرر دو چندان است. یکی از راه‌حل‌های جهانی در حل چنین تناقضی کاهش ساعات کار و مدیریت تعطیلات در قالب تعطیلات همگون توزیع شده در طول سال است. در حال حاضر میزان تعطیلات یک روزه در تقویم ما زیاد است و در کنار آن تعطیلات چند روزه مثل ایام عید نوروز نیز به چشم می‌خورد و در عین حال روند متغیر پراکنش تعطیلات قمری نیز خود دارای آثاری است. بنابراین به نظر می‌رسد بهترین روش مدیریت تعطیلات، توزیع تعطیلات چند روزه در طول سال هست تا اهداف اقتصادی و رفاهی تعطیلات تأمین شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در حال حاضر تعطیلات در ایران به دلیل عدم مطابقت با استانداردهای بین‌المللی (به لحاظ ناهماهنگی در تعطیلات آخر هفته، عدم توزیع مناسب تعطیلات در طول سال، کم بودن تعداد تعطیلات واقعی) نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای درون‌وبرون مرزی شهروندان باشد. رشد ارتباطات و بین‌المللی شدن بیشتر تبادلات نیاز به هماهنگی در روزهای کاری هفته را با سایر کشورها افزایش داده است. از سوی دیگر اهمیت به استراحت کارکنان و افزایش بازدهی آنان تغییر در نظام فعلی تغییرات را ضروری نشان می‌دهد. در واقع زیاد بودن ساعات کاری و روزهای کاری در هفته لزوماً به معنای بازدهی بهتر و بیشتر نیست. کم بودن ساعات مفید کار در ایران با وجود ساعت کاری بالا در مقایسه با سایر کشورها و وضعیت نامطلوب تعطیلات و آثار سوئی که بر اقتصاد کشور به جا می‌گذارد هشدار جدی جهت تجدید نظر در وضعیت تعطیلات و ساماندهی آن است.

آثار تعطیلات دارای ابعاد مختلف فرهنگی، دینی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. بنابراین، با توجه به اینکه مسأله‌ی تعطیلات چند بعدی است باید تمام متغیرهای دخیل در آن یعنی مسأله تعداد تعطیلات و توزیع نامناسب آن‌ها، مسأله مسافرت و گردشگری، آموزش، خدمات مالی و بهداشتی، نظام اداری، وقوع جرم، مبادلات و رشد و اقتصادی و اعیاد ملی و مذهبی لحاظ شود. ایران در مقایسه با دیگر کشورها از تعطیلات کمی برخوردار است به گونه‌ای که با دقت بیشتر در آمارها و مقایسه تعطیلات ایران با سایر کشورها به این نتیجه دست می‌یابیم که تعطیلات رسمی که در نگاه اول زیاد هستند در مواقع بسیاری با تعطیلات آخر هفته تقارن پیدا می‌کند که این امر به کم شدن تعطیلات منجر می‌شود و متأسفانه همان تعداد کم هم به گونه‌ای در طول سال توزیع و پراکنده شده‌اند که امکان برنامه‌ریزی و استفاده از آن‌ها به عنوان اوقات استراحت و تجدید قوا بسیار کم است. این در حالی است که تعطیلات موجب نشاط و بازیابی توان کاری افراد می‌شود، نیروی کاری که از منظر اقتصادی سرمایه‌ی اصلی کشور محسوب می‌شود. آنچه آمارها از میزان ساعات کار مفید در ایران حکایت می‌کند تأسف‌آور است و شاید یکی از دلایل آن (صرف‌نظر از عدم وجود روحیه کار و کوشندگی) وجود ساعات کاری و تعداد روزهای کاری بالا است. در حالی که تجربه دیگر کشورها نشان می‌دهد علی‌رغم داشتن ساعات کاری کمتر نسبت به ایران، ساعات کاری مفید آن‌ها بسیار بیشتر است.

در قوانین نظام جمهوری اسلامی ایران بر وجود اوقاتی جهت خودسازی و تعالی شخصیت و هم‌چنین ایجاد زمینه‌ای برای ارج نهادن نهاد خانواده تأکید شده است. یکی از موارد اقدام برای نیل به چنین اهدافی اصلاح قوانینی همچون تعطیلات است که ارتباط مستقیمی با این اهداف دارند. تجارب دیگر کشورها، بخصوص کشورهای مسلمان که در آداب، مناسک و فرهنگ مذهبی دارای وجوه مشترکی هستیم، می‌تواند بسیار یاری‌رسان باشد و ما را در تغییر تعطیلات آخر هفته و جابجایی روزهای تعطیلی با هدف افزایش روزهای کاری مشترک با دیگر کشورها کمک کند. در حال حاضر نه تنها روزهای مشترک کاری ما با کشورهای غیرمسلمان کم است بلکه با تغییر سیاستی که کشورهای مسلمان در تعیین روزهای تعطیلی آخر هفته اتخاذ کرده‌اند، با این کشورها نیز دارای اختلاف هستیم و این امر بیش از گذشته روابط تجاری و بازرگانی ما را تحت‌الشعاع قرار داده است.

برای ارائه‌ی یک طرح جدید در خصوص وضعیت تعطیلات در ایران و تغییر قوانین مرتبط با آن، نه تنها باید بعد اقتصادی در نظر گرفته شود بلکه دیگر مسائلی که با حقوق شهروندان ارتباط می‌یابد نیز باید در نظر گرفته شود. (نظیر: گردش و سفر شهروندان، برگزاری مناسک جمعی و مذهبی و...) لازمه این امر رعایت اصول و مفاهیم حقوقی است تا نظام ساماندهی شده از اعتبار حقوقی و قانونی نیز برخوردار باشد. اصول قانونی بودن، تداوم و استمرار خدمات عمومی، سازگاری و انطباق خدمات عمومی، تناسب و پاسخگویی، رضایت و کرامت و همچنین لحاظ رشد محوری و خانواده محوری (به دلیل تأکید این دو در قانون اساسی) می‌توانند به عنوان سنجه‌های حقوقی در راستای پیشنهاد نظام شایسته حاکم بر تعطیلات مفید واقع شوند و از ضرورت این تغییر دفاع کنند.

اقدامات و برنامه‌ریزی‌های امروز، بر واقعیت‌های آینده تأثیرگذار است. در حیات اجتماعی، انتخاب‌های آدمی همواره امکان بهبود دارند و آدمی و رای جبر و محدودیت‌ها، مختار به انتخاب و به‌گزینی است. برنامه‌ریزی برای کار و تلاش از یک سو و استراحت و تعطیلات از سوی دیگر با بخش مهمی از زندگی آدمی گره خورده است که سزاوار یک طراحی و پیاده‌سازی دقیق، مناسب و عقلانی است. ارزیابی وضعیت کنونی و بازخوردهای قانون تعطیلات فعلی نتایج چندان مثبتی را نشان نمی‌دهد. یکی از این موارد، پایین بودن آمار مسافرت‌ها در طول سال و کم‌رنگ بودن صنعت گردشگری در ایران است که به طور مستقیم با میزان تعطیلات و چگونگی توزیع آن در ارتباط است.

در باب ارتباط چگونگی تعطیلات و صنعت گردشگری اشاره به این امر لازم است که این صنعت در ایران به شدت متأثر از نهاد سیاست بوده و متناسب با تحولات سیاسی، فراز و نشیب‌های بسیاری را پشت سر گذاشته است. امری که بر وضعیت تعطیلات نیز بی‌اثر نیست. در واقع نابسامانی در این دو وضعیت ارتباط مستقیمی با سیاست‌گذاری‌های کلان در کشور دارد و کاملاً از نگاه حکومت و تصمیم‌گیران اصلی متأثر است. شرایط خاص و منحصر به فرد سیاسی و مذهبی در کشور باعث شده است تا تقویم تعطیلات ایران از الگویی خاص و متمایز پیروی کند و امکان تغییر و تحول در ساماندهی تعطیلات با موانعی جدی روبرو باشد.

توسعه و بهبود هر کشور در هر زمینه‌ای به خصوص در سطح بین‌المللی تا حد زیادی به نگرش تصمیم‌سازان کلان کشور، برنامه‌های توسعه و قوانین و اسناد فرادستی آن کشور بستگی دارد. یکی از موضوعاتی که نگاه تصمیم‌گیران نسبت به آن از اهمیت بالایی برخوردار است وضعیت تعطیلات است که چگونه بودن آن تأثیر زیادی بر گردشگری دارد. در واقع تمام مسائل ملی و منطقه‌ای نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی است و استفاده بهینه از ظرفیت‌های گردشگری در هر کشور نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی است و این گونه است که تغییر در وضعیت تعطیلات و به‌سامانی آن ضرورتی انکارناپذیر برای رشد صنعتی گردشگری محسوب می‌شود.

رونق گردشگری و بین‌المللی شدن این صنعت در یک کشور زمانی تحقق می‌یابد که آن کشور در روابط داخلی و بین‌المللی خود یک فضای باز سیاسی را به وجود بیاورد، سهمی در جریان جهانی شدن داشته باشد و در تعامل با نظام بین‌المللی باشد که این مهم در ابتدا باید در اسناد بالادستی و سیاست‌گذاری‌های یک کشور به منصف ظهور برسد و به طور قطع با تکیه بر گفته‌های پیشین در این پژوهش یکی از مواردی که در سیاست‌گذاری‌های کشور ما باید مدنظر دولت مردان قرار بگیرد تغییر در نظام تعطیلات و در قوانین و مقررات مربوط به آن است تا بتوانیم نقش پر رنگ‌تری در فرآیندهای جهانی شدن داشته باشیم. امید است که با پذیرش این ضرورت، با نگاهی همه‌جانبه و از تمامی ابعاد و از جمله نگرش حقوقی بر مسأله که محور بحث در این پژوهش است، شاهد تغییر و تحول در نظام تعطیلات در ایران باشیم. مسأله‌ای که نه تنها با واقعیات و نیازهای داخل هم‌خوانی ندارد بلکه در سطح بین‌المللی نیز ما را در یک حالت خاص و در اقلیت نگاه داشته است. حتی کشورهای مسلمان نیز تعطیلات آخر هفته خود را به عرف غالب در جهان نزدیک کرده‌اند و کشور ما بیش از گذشته در حالت انزوا قرار گرفته است. البته در همه موارد، ایراد از قانون، تقویم و توزیع تعطیلات نیست بلکه به دلیل گسترده شدن روابط، تعطیلات سایر کشورها اهمیت یافته است و لذا الزام به انطباق و سازگاری با تکیه بر اصل تدبیر و تناسب خود را عیان می‌سازد و برقراری رابطه تعادل میان اهداف با واقعیات، در ابتدا نیاز به فهم واقعیت دارد تا با ابزار عقلانیت به دنبال راه‌حلی متناسب برآییم.

منابع

- امامی، محمد و استوار سنگری، کوروش. (۱۳۸۹). *حقوق اداری*. تهران: میزان.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۸۹). *گزارش بررسی وضعیت تعطیلات در ایران*.
- راسخ، محمد و میرمحمد صادقی، مریم. (۱۳۹۲). «اصل تدبیر در حکمرانی و حقوق عمومی». *مجله تحقیقات حقوقی*، ۱۴.
- زارعی، محمد حسین و مرادی برلیان، مهدی. (۱۳۹۳). «مفهوم و جایگاه اصل تناسب در حقوق اداری با نگاه ویژه به نظام حقوقی اتحادیه اروپا». *مجله تحقیقات حقوقی*، ۶۶.
- سیاست‌های کلی خانواده ابلاغی رهبری. (۱۳۹۵).
- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی رهبری. (۱۳۹۲).
- طباطبایی مؤتمنی، منوچهر. (۱۳۸۵). *حقوق اداری*. تهران: سمت.
- عباسی، بیژن. (۱۳۸۹). *حقوق اداری*. تهران: دادگستر.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۳). تهران: دوران.
- قانون مدیریت خدمات کشوری. (۱۳۹۱). تهران: فرمنش.
- قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰۰-۱۳۹۶. (۱۳۹۶).
- گرجی، علی اکبر. (۱۳۹۰). «ده فرمان حقوق عمومی: تأملی درباره اصول و مفاهیم بنیادین حقوق عمومی». *مجله مطالعات حقوق خصوصی*، ۴۱(۲).
- گرجی، علی اکبر. (۱۳۸۸). *مبانی حقوق عمومی*. تهران: جنگل.
- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان بررسی تعطیلات رسمی در ایران و ارائه راهکارهای قانونی جهت ساماندهی آن. (۱۳۸۴).
- گزارش اظهارنظر کارشناسی درباره طرح اصلاح لایحه قانونی تعیین تعطیلات رسمی کشور مصوب ۱۳۹۵ و ارائه پیش‌نویس‌های جایگزین. (۱۳۹۵).
- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان طرح ساماندهی تعطیلات. (۱۳۹۰).
- موسی‌زاده، رضا. (۱۳۸۸). *حقوق اداری*. تهران: میزان.
- ویسی، هادی. (۱۳۹۶). «بررسی انتقادی سیاست‌گذاری گردشگری در آیین اسناد و قوانین فرادستی ایران». *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۵(۱۹).

هداوند، مهدی. (۱۳۹۰). حقوق اداری تطبیقی. تهران: سمت.

هداوند، مهدی و مشهدی، علی. (۱۳۸۸). اصول حقوق اداری (در پرتو آراء دیوان عدالت اداری). تهران: خرسند.